

IDEER

DIKT

REDIGERT AV TOM STALSBERG

tst@dagbladet.no

FOTO: Tom Stalsberg

ROMMET MED DE TO KOFFERTENE

De uforgjengelige tingene: støvet som en gang var glad i deg, pappkruset og tusjennene, alt dette som gjorde universet fattbart.

Og den urokkelige våren med vind fra alle kanter, den ga oss en lyslevende utsikt til skolebarna nede i gaten, med forelskelsens ord snakket de om sansenes uro.

Som guttunge var du trist med vilje, har du tenkt på det?

Du valgte banaliteter fremfor løgner, forlangte oppmerksomhet og snublet med det samme.

Du så din døde far krysse en gate: Han mistet et spillkort på fortauet, og berøringen skalv av seg selv.

RUNE CHRISTIANSEN

«Jeg uttrykker meg feilaktig om årstidene eller De små epistlene som fikk den storlagne tittelen Det gygne skinn»
Dikt 2011–2019
(Forlaget Oktober 2019)

•Diktspalta har den glede. Vi trykker ei uke med Christiansens dikt 2011 - 2019

Wislawa Szymborska (1923-2012) bodde nesten hele sitt liv i Krakow, denne vakre, men litt

tilbaketrukne juvelen blant Europas byer, som innehar en posisjon omtrent som hennes egen, for Szymborska var i virkeligheten like sky som hun var folkekjær.

Bortsett fra at hun for en tid var tilknyttet den litterære undergrunnsbevegelsen samizdat, kan det ikke sies at hun levde noe oppsiktsvekkende liv, og også her finner vi en parallell, denne gangen til poesien hennes: for hun lette ustanselig fram de unnseligste småting og beskrev tilværelsen med utgangspunkt i deres synsvinkler, selv om de selv var aldri så blinde og stumme.

Et av hennes mest berømte dikt, «Utsikt med et sandkorn» begynner slik:

«Vi kaller det et sandkorn. / Selv kaller det seg hverken korn eller sand.»

FOR KORNET TRENGER ikke noe navn, hverken for seg selv eller på vegne av alle sandkorn, i tillegg til alt det andre det ikke bryr seg om: «Har det falt ned på en vinduskarm, er det vår opplevelse, ikke dets.» Siden utvides diktets perspektiv ytterligere: «Vinduet har vakker utsikt til en sjø, men utsikten ser ikke seg selv.» Til slutt handler det ikke om sandkorn i det hele tatt, men om vannet og tiden og hvordan de forneker alt som mennesket sanser og innbiller seg på deres vegne.

Dette må sies å være et typisk eksempel på Szymborskas «ironiske presisjon» og hennes grunntone, det varme, humoristiske og underfundige. «Underfundig» er nærmest en klisje når det gjelder beskrivelsen av poesi, for det er jo diktets plikt å se tilværelsen på en ny måte. Men det tar ikke lang tid før man oppdager at Szymborska har en helt egen stemme, et helt eget blikk, som henger sammen med et annet nøkkelord i hennes forfatterskap, nemlig fravær.

SLIK SANDKORNET IKKE har noen bevissthet om seg selv og utsikten til sjøen ikke selv kan se, kan vi – det fraværende mennesket, men den selvsagte leser – erfare at: «Her er tallerkener, men ingen matlyst. / Her er giftringer, men ingen ømhet [...] Her er en vifte – hvor er rødmen? / Her er sverd – hvor er vreden?» Dette diktet, kalt «Museum», handler om den kampen som oppstår mellom oss og de tingene vi omgir oss med, hvordan kronen overlever hodet, hansken hånden og skoen foten. Slik slutter det: «Selv lever jeg, det er sant / Mitt kappløp med kjolen varer ved. / Men hvor iherdig den henger med! / Og som den ønsker den vant!» I det hele tatt er Szymborskas poesi ganske lettfattelig, hennes underfundighet er intuitivt tilgjengelig, men ikke mindre rik av den grunn.

I tillegg til et par enkeltdikt er det kommer ut to samlinger med oversettelser av Szymborskas dikt på norsk, nemlig Ole Michael Selbergs «Utsikt med et sandkorn» (Solum, 1996) og Christian Kjelstrups «Livet er den eneste måten» (Tiden, 2013).

Sistnevnte har også vært primus motor bak et samarbeid mellom Nationalteatret og den polske ambassaden som har resultert i en rekke Szymborska-arrangementer for store og små, ledet an av en forestilling

ET SKJEVT SMIL FRA ET

plagee

LAND

En ting er sikkert: de som gir seg i kast med de diktene til at Wislawa Szymborska, både før og etter at hun fikk nobelprisen i 1996, vil alle måtte trekke den konklusjonen at hun er umulig å mislike.

POESI

Tekst: FREDRIK GIERTSEN
Litteraturviter og skribent

med opplesninger av dikt og andre tekster som i disse dager finner sted nettopp på Nationalteatret.

OM DETTE SYNES obskurt i de sterkt anglifiserte tidene vi lever i, så er det på

sin plass å minne om at polakker er den klart største innvandrerguppen i Norge, de utgjør en minoritet på ikke mindre enn 100 000 mennesker. Nevnte Kjelstrup, sammen med skuespiller Ellen Horn, leste da også Szymborska-dikt under hopprennet i Holmenkollen søndag til stor glede for det polske Kollen-brølet.

Landet kan skilte med fem nobelpriser i litteratur, altså flere enn for eksempel Russland og like mange som hele Latin-Amerika, hvorav Szymborskas forgjengere Isaac Bashevis Singer (som skrev på jiddisch) og Czeslaw Milosz er de meste kjente. I tillegg bør trendsetteren Witold Gombrowicz nevnes, blant annet for sine dagbøker fra Argentina. Moderne polsk litteratur bærer naturligvis preg av at både jøder, aristokrater og opposisjonelle ofte

RAKK LENGST: Hos Wislawa Szymborska var det de små ordene som rakk lengst. Med visshet om at både livet og kjærligheten kan feies bort som et sandkorn på et øyeblikk, beskrev hun til og med døden i milde ordelag. Foto: NTB Scanpix

ble tvunget i eksil, og i så måte er den stedbundne Szymborskas litt av et unntak.

MENS SELBERGS UTVALG altså består av dikt fram til hun fikk nobelprisen i 1996, så har Kjelstrup tatt for seg hennes senere produksjon, for i motsetning til veldig mange andre klarte hun å holde kvaliteten ved like etterpå, og like til det siste. Nobelprisen har i virkeligheten tatt knekken på mange forfatterskap, og George Bernard Shaw fant det for eksempel lett å tilgi Alfred Nobel at han hadde oppfunnet den djevlelike dynamitten, men ikke litteraturprisen i som bærer hans navn.

Om Szymborska ikke trivdes særlig godt i det rampelyset hun fikk på seg i de dager, så endret hun ikke på det som var hennes varemerke, de lakonisk humrende

betraktningene om livets lodd. Et eksempel er krisehåndteringen i «Skilsmisse», et dikt der hun sammenligner den vanskelige situasjonen barna kommer i med det som skjer med veggene, og de skjemmende lyse firkantene som dukker opp der bildene pleide å henge.

MEN DET ER selvsagt enda verre å dele leksikonet og videospillere, «for ikke å snakke om rettskrivningsordboken, / som vel inneholder en regel om to navn – / om de fortsatt skal forenes med konjunksjonen «og» / eller skilles med et punktum.» Dette er jo også en måte å se det på, at barna saktens kommer over tragedien, mens poeten må sitte og plundre med grammatikken til evig tid.

«Jeg er interessert i alt», sa Szymborska en gang, men det er en pompøsit som ikke passet til hennes egen poetikk:

«Alt –
er et brautende og overlegent ord.

«Szymborska har en helt egen stemme»

Det burde vært skrevet i anførselstegn. Det later som det ikke utelater noen ting, at det samler, favner, inneholder og har. Men egentlig er det bare

en liten trevl i stormen.»

Hos Wislawa Szymborska var det de små ordene som rakk lengst. Med visshet om at både livet og kjærligheten kan feies bort som et sandkorn på et øyeblikk, beskrev hun til og med døden i milde ordelag.

FOR, SOM HUN selv anfører i «Vermeer»: Så lenge kvinnen i Rijksmuseum fortsetter å helle melk over i bollen dag etter dag, så «fortjener ikke verden / verdens undergang.» I nøkkeldiktet «Til overmål», en selvreflekterende hyllest til tilfeldighetene som har skjenket henne en individualitet, skriver hun takknemlig at «Skjebnen har til nå / vært med nådig. [...] Jeg kunne ha blitt frarøvet / tilbøyeligheten til å sammenligne.»

Det er vi som skal takke, Wislawa.